

Manifest Nieuwe Democratie

Soms is de tijd ergens rijp voor. Dan buitelen de ontwikkelingen over elkaar heen. Dan bloeien er duizend bloemen, in straat en wijk, in stad en land. Dit lijkt nu het geval te zijn op het gebied van nieuwe democratie. In tal van gemeenten worden nieuwe vormen beproefd. Soms omdat een bestuurder maatschappelijke problemen anders wil aanpakken, vaker op initiatief van betrokken bewoners of bevlogen ambtenaren.

Nieuwe democratie is er in alle soorten en maten. In Eindhoven bepalen bewoners welke welzijnsorganisatie de komende jaren in hun buurt zorg gaat leveren. In Leiden is door een groep betrokken inwoners in samenwerking met de gemeente een ambitieus plan gemaakt om het langste en spannendste singelpark van Europa te maken. Inmiddels heeft de gemeente de eerste 14 miljoen euro toegezegd. Bewoners in Bronckhorst hebben het beheer van vier zwembaden overgenomen. In Hoogeveen verdelen bewoners soms miljoenen euro's met de aanbesteding van hun gemeenschapshuis. In Voorschoten ontwikkelde een groep bewoners een alternatief voor de Rijnland-route, dat zowel goedkoper was, als minder hinder opleverde voor de omgeving. 'Austerlitz Zorgt' is een coöperatie die bewoners steunt om zo lang mogelijk in het dorp te wonen. Er zijn inmiddels tientallen voorbeelden van 'Naoberzorg'. Rotterdam geeft bewoners het recht om publieke diensten over te nemen. Verschillende gemeenten experimenteren met participatief begroten waarbij bewoners hun inbreng leveren en prioriteiten aangeven. Een aantal steden heeft ervaring opgedaan met de uit België overgewaaid G1000. Deelnemers worden deels via loting geselecteerd en spreken met elkaar en met ambtenaren en politici over de agenda voor de toekomst.

Het is ook hoog tijd dat er iets verandert. De oude democratie hield mensen in zekere zin lui en dom. Dat gold enerzijds voor politici. Het was wel makkelijk om eens in de vier jaar campagne te voeren, om je vervolgens terug te trekken in het stadhuis en vanuit daar de stad te besturen. Anderzijds was het ook voor bewoners wel makkelijk om eens in de vier jaar een stem uit te brengen en vervolgens vooral te mokken over 'de polletiek'. Nieuwe democratie houdt mensen slim en scherp. Politici luisteren tussentijds veel beter naar geluiden uit de samenleving en spelen in op lokale energie. Bewoners komen uit hun stoel en nemen zelf verantwoordelijkheid voor de publieke zaak. De veelheid aan nieuwe vormen kan samengevat worden in vijf pijlers:

- 1) **De nieuwe democratie is meervoudig.** Iedere gemeente is anders, ieder domein is anders, soms is een grote rol van de overheid wenselijk, terwijl in andere situaties alle ruimte moet worden geboden aan het maatschappelijk initiatief. De hoogleraar transitie Loorbach voorziet een 'panarchie'; anderen spreken over hybride vormen van democratie, polycratie, of 'domeinspecifieke governance'. Weer anderen noemen het 'democratie op maat'. Op het gebied van duurzaamheid of onderwijs kan het primaat bij de samenleving liggen, op het gebied van riolering zal de gemeente eerder de regie pakken. Hoe dan ook: de tijd van 'one size fits all' is voorgoed voorbij.
- 2) **Eerst de burger, dan de overheid.** Rond 1700 werd het bestuur vaak op het niveau van een straat geregeld. Daar maakte men afspraken over veiligheid en solidariteit. De afgelopen

eeuw zijn democratie en bestuur verstatelijkt. Maar dat lijkt niet langer houdbaar. De komende tijd behoort het primaat weer te komen te liggen bij bewoners. Dat betekent dat het tijd is voor 'radicale subsidiariteit'. 'Politicus, Bestuurder of Professional, bedenk bij alles wat je doet eerst wat de samenleving zelf kan bijdragen en hoe jij dat kunt ondersteunen!' (Schrijver). Geen bestuurlijk besluit zonder voorafgaand maatschappelijk advies of aanbod.

- 3) **Democratie in de hele beleidscyclus.** Een gemeente kan écht een voorbeeldstad worden op dit gebied als het in alle fasen van de beleidscyclus (initiatief, planvorming, besluitvorming, uitvoering, controleren en leren) werk maakt van democratisering. Concreet:
  - a) Initiatieffase: ruimte, steun en budget voor initiatieven uit de stad. Rotterdam reserveert 1 % van totale gemeentebegroting voor initiatieven uit de stad.
  - b) Planvorming en ontwerp: Benutten creativiteit van burgers, coproductie wordt de regel, planvorming in dialoog met stakeholders.
  - c) Besluitvorming. Zoveel mogelijk inzetten op gezamenlijke besluiten. Voorbeeld: Lokaal Energieakkoord. Ook: referenda, buurtbudgetten.
  - d) Uitvoering van publieke taken als groenvoorziening, werktoeleiding en eenvoudige zorg zoveel mogelijk maatschappelijk aanbesteden.
  - e) Controleren en leren. Schakel burgers in bij het meten van kwaliteit en het opmaken van de balans. Voortbouwen op mechanismen als in iens.nl en budgetmonitoring.

- 4) **Variatie in Representatie.** Als 54 % van de kiezers opkomt bij de raadsverkiezingen, dan schort er iets aan de representatie. Experimenteer met nieuwe vormen van vertegenwoordiging. Zo zou de raad uitgebreid kunnen worden met maatschappelijke zetels. Geef bij de besluitvorming over sportbeleid ook vertegenwoordigers van sportverenigingen een raadgevende stem. Bij jongerenbeleid kunnen jongeren via loting worden geselecteerd. Bij besluitvorming over zorg mogen ouderen, patiënten en mantelzorgers hun inbreng leveren. Gemeenteraad en bewoners nemen samen een Indicatief Besluit. Vervolgens neemt de officieel gekozen Raad een Definitief Besluit.

- 5) **Investeer in Burgerkracht.** De collegeakkoorden staan er bol van. Overal wordt hoog opgegeven van burgerparticipatie, samenwerking, maatschappelijke initiatieven, doe-democratie. Maar wat blijkt in de praktijk? Af en toe meedenken, dat kan er nog net van af. Maar boter bij de vis, financiën, subsidie, noodzakelijk startgeld, dat gaat vaak weer te ver. Burgers mogen allerlei initiatieven nemen, maar het moet geen geld kosten. Er wordt nauwelijks startkapitaal verstrekt en maatschappelijk aanbesteden wordt slechts hier en daar beproefd. Terwijl daar wel het belangrijkste knelpunt zit om initiatieven effectief te ondersteunen. Hier geldt: *'Put your money where your mouth is...'* Een gemeente die niet bereid is de daad bij het woord te voegen, staat over vier jaar met lege handen.

Democratie is nooit af. De manier waarop een samenleving besluiten neemt, zal telkens opnieuw moeten worden toegesneden op de eisen en mogelijkheden van de moderne tijd. De komende jaren willen wij hier verder handen en voeten aan geven. We roepen bestuurders, ambtenaren en bewoners op nieuwe vormen van democratie in de praktijk te beproeven. Democratie is niet voor bange mensen.

Manifest Nieuwe Democratie, vervolg

Totstandkoming. Dit pamflet is gebaseerd op discussies met bestuurders, beambten en buitenlui op het Festival 'de Energieke Samenleving' op 8 december 2014 in Den Bosch. Huidige ondertekenaars zijn: Guido Enthoven, Jornt van Zuylen, Laura Hornick, Pieter van der Straaten, Desirée Meulenbroek, Ron van den Ende, Rick Groetelaers, Peter de Langen, Raphael Smit, Mariëtte den Hartog, Geurt Hilhorst, Ria Pasmaan, Rutger van Weeren, Renate Tuijten, Benno Meijer, Bert Kleine, Mattijs Taanman, Lot Vegter, Will Derks.

Verbinding. De komende periode zal verbinding worden gezocht met de Democratic Challenge, een nieuw programma vanuit BZK/VNG, en/of met de aankomende D1000 (VNG). Daarnaast zullen lijnen gelegd worden met de Vereniging van Griffiers en/of de Vereniging van Gemeentesecretarissen.

Het gesprek aangaan. Het Manifest is een oproep om binnen een gemeente het gesprek aan te gaan over nieuwe vormen van democratie. Een dergelijk gesprek kan plaatsvinden in de Raad, in het College, tussen betrokken ambtenaren, of juist ook in dialoog met bewoners. Desgewenst kan een dergelijk gesprek voor een gemeente op maat gesneden en gefaciliteerd worden.

Koplopersgroep. Het is mogelijk om een koplopersgroep van gemeenten te vormen die willen experimenteren op het gebied van nieuwe democratie. De basis is een leerkring die eens per half jaar bijeenkomt en ervaringen uitwisselt aan de hand van concrete praktijken als: uitlokken en stimuleren maatschappelijke initiatieven, maatschappelijk aanbesteden, variatie in representatie, budgetmonitoring, of burgerkracht in het sociaal domein.

Meer informatie, ideeën of suggesties: Guido Enthoven, Instituut Maatschappelijke Innovatie, 06-5429 8149, g.enthoven@imi.nu